

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

**II NAUČNI SKUP
STREMLJENJA I NOVINE U
SPECIJALNOJ EDUKACIJI I REHABILITACIJI**

Beograd, 28. decembar 2012.

ZBORNİK RADOVA

Godišnja prezentacija rezultata naučno-istraživačkih projekata
Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
koje finansira
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Republike Srbije
2011–2014

Beograd 2012.

II naučni skup
Stremljenja i novine u
specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji

Beograd, 28. decembar 2012.

ZBORNİK RADOVA

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača:

Prof. dr Jasmina Kovačević

Urednik

Prof. dr Milica Gligorović

ISBN 978-86-6203-036-8

Zbornik radova će biti publikovan
u elektronskom obliku CD

Tiraž:

200

PROJEKAT 179068

EVALUACIJA TRETMANA STEČENIH
POREMEĆAJA GOVORA I JEZIKA
Rukovodilac projekta: Prof. dr Mile Vuković

PROJEKAT 179025

KREIRANJE PROTOKOLA ZA
PROCENU EDUKATIVNIH POTENCIJALA DECE SA SMETNJAMA
U RAZVOJU KAO KRITERIJUMA ZA IZRADU INDIVIDUALNIH
OBRAZOVNIH PROGRAMA
Rukovodilac projekta: Prof. dr Jasmina Kovačević

PROJEKAT 179017

SOCIJALNA PARTICIPACIJA
OSOBA SA INTELEKTUALNOM OMETENOŠĆU
Rukovodilac projekta: Prof. dr Nenad Glumbić

PROJEKAT 179055

UTICAJ KOHLEARNE IMPLANTACIJE NA EDUKACIJU
GLUVIH I NAGLUVIH OSOBA
Rukovodilac projekta: Prof. dr Sanja Đoković

PROJEKAT 179025

KREIRANJE PROTOKOLA ZA
PROCENU EDUKATIVNIH POTENCIJALA
DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU KAO
KRITERIJUMA ZA IZRADU INDIVIDUALNIH
OBRAZOVNIH PROGRAMA

Rukovodilac projekta: Prof. dr Jasmina Kovačević

USVOJENOST SADRŽAJA PRIRODE I DRUŠTVA KOD UČENIKA S LAKOM INTELEKTUALNOM OMETENOŠĆU

Aleksandra Đurić-Zdravković¹, Mirjana Japundža-Milisavljević
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Cilj rada je da utvrdi nivo usvojenosti sadržaja nastavnog predmeta Priroda i društvo.

Uzorak učenika ovog istraživanja čini 30 ispitanika, oba pola. Kriterijumi za izbor ispitanika podrazumevali su: količnik inteligencije učenika od 51 do 69, kalendarski uzrast od 12,0 do 12,11, školski uzrast kojim su uključeni učenici V razreda i odsustvo neuroloških, psihijatrijskih, izraženih emocionalnih i višestrukih smetnji.

U istraživanju je korišćen Kriterijumski test znanja iz nastavnog predmeta Priroda i društvo za V razred. Ispitane su sve podoblasti ovog predmeta, koje su predviđene nastavnim programom V razreda (istorija, geografija i biologija).

Učenici petog razreda najveći procenat usvojenosti pokazuju pri rešavanju zadataka iz geografije, potom iz biologije, dok je najmanji procenat usvojenosti uočen pri rešavanju zadataka iz istorije. Nešto više od polovine ispitanika u potpunosti usvaja program V razreda (62,57 %).

Ključne reči: laka intelektualna ometenost, geografija, biologija, istorija

UVOD

U savremenoj školi priroda i društvo se najčešće smatraju središnjim nastavnim predmetom koji čini temelj razvijanju sposobnosti koje su preduslov za otkrivanje zakonitosti pojava i procesa u prirodi i društvu u kojem čovek živi (Boras, 2009).

U nastavi prirode i društva bogatstvo zanimljivih, autentičnih, očiglednih i interdisciplinarnih sadržaja pruža edukatoru velike mogućnosti za organizovanje aktivnosti (Golubović-Ilić, 2007).

¹ E-mail: aleksandra.djuric.aa@gmail.com

Ispitujući karakteristike prirode i stanovništva u lokalnom, regionalnom, nacionalnom i globalnom smislu, kroz sadržaje prirode i društva učenici mogu da razviju razumevanje o odnosu i zavisnosti navedena dva okruženja. Ovi sadržaji svakom učeniku nude priliku da razvije osećaj građanstva i odgovornost za životnu sredinu, kao i da uvidi značaj raznolikosti kulturnih, etničkih, društvenih i verskih grupa (NCCA, 2007).

Uključivanje ovih sadržaja kod učenika s lakom intelektualnom ometenošću (LIO) ističe se kao posebno važno, jer oni doprinose učeničkom razumevanju zajednice i pojačavaju osećaj pripadnosti, što je od ključnog značaja za razvoj njihovih socijalnih kompetencija (NCCA, 2007).

Sadržaji nastavnog predmeta Priroda i društvo u mlađem školskom uzrastu se prožimaju sa detetovim okruženjem, te ono prema njima može da gaji aktivan saznavni odnos, radoznalost i interesovanja. Period starijeg školskog uzrasta podrazumeva susret sa sadržajima koji su apstraktni (Maćešić-Petrović, 2006), te su deci s LIO vrlo teški za savladavanje, pa je tendencija spontanog stimulisanja motivacije samim sadržajima ovog predmeta znatno oslabljena. Kvalitet savladanosti ovih sadržaja u starijem školskom uzrastu u našoj zemlji nije mnogo ispitivan, niti postoje zvanični istraživački podaci koji bi mogli da posluže za komparaciju. Cilj ovog rada je da utvrdi nivo usvojenosti sadržaja nastavnog predmeta Priroda i društvo.

METOD RADA

Uzorak

Uzorak učenika ovog istraživanja čini 30 ispitanika. Kriterijumi na osnovu kojih se vršilo uključivanje ispitanika u uzorak podrazumevali su: količnik inteligencije učenika od 51 do 69, kalendarski uzrast od 12-12,11 godina, školski uzrast kojim su uključeni učenici V razreda i odsustvo neuroloških, psihijatrijskih, izraženih emocionalnih i višestrukih smetnji.

U uzorku je bilo zastupljeno više ispitanika muškog pola - 17 (56,7%), u odnosu na ispitanike ženskog pola - 13 (43,3%).

Instrument

Kriterijumski test znanja iz nastavnog predmeta Priroda i društvo za V razred, koji je posebno konstruisan za potrebe ovog istraživanja, prikazuje nivo usvojenosti programskih sadržaja ovog nastavnog predmeta. Načinjen je zaseban test za svaku podoblast ovog predmeta, koje po nastavnom programu V razreda čine celinu (istorija, geografija, biologija). Pre izrade kriterijumskog testa znanja, precizno su definisani operativni, obrazovno-vaspitni i korektivni zadaci. Takođe, postavljeni su kriterijumi na osnovu kojih se određuje da li su učenici postigli određene obrazovno-vaspitne ciljeve i zadatke, kao i očekivano postignuće na kraju V razreda. Zahtevi zadataka u okviru kriterijumskog testa znanja predstavljeni su u obliku pitanja, nedovršene rečenice, alternativnog odgovora, slike itd. Kriterijumi za ocenjivanje dati su opisno, u tri nivoa: usvojio u potpunosti programske zahteve (+), delimično usvojio programske zahteve (+-), nije usvojio programske zahteve (-). Dobijeni rezultati na kriterijumskom testu se kvantifikuju i izražavaju preko procenta gradiva koje je učenik savladao. Navodi se stav autora koji smatraju da sadržaji programa ne zahtevaju generalno prilagođavanje ukoliko 75% učenika uspešno reši zadatke programa (Ćordić, Bojanin, 1992).

Ispitivanje učenika ovog uzorka je sprovedeno individualno, pred kraj školske godine kada su svi planirani programski sadržaji obrađeni.

Obrada podataka

Za obradu podataka korišćeni su postupci deskriptivne statistike (frekvencija, procenat, aritmetička sredina, standardna devijacija) i t-test uparenih uzoraka.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Tabela 1 daje prikaz uspešnosti učenika V razreda pri savladavanju zadataka datih u okviru Kriterijumskog testa znanja iz prirode i društva za V razred. Učenici V razreda najveći procenat savladanosti pokazuju pri rešavanju zadataka iz geografije, potom iz biologije, dok je najmanji procenat savladanosti sadržaja uočen pri rešavanju zadataka iz istorije. Primećuje se da nešto više od polovine ispitanika savladava u potpunosti ovaj program (62,57 %).

Tabela 1 – Uspešnost učenika V razreda na testu znanja iz PD

V razred	Geografija		Biologija		Istorija		Ukupno	
	Broj odgovora	% (n)	Broj odgovora	% (n)	Broj odgovora	% (n)	Broj odgovora	% (n)
-	49	18,15 (5)	48	22,86 (7)	48	40,00 (12)	145	27,01 (8)
+/-	24	8,89 (3)	26	12,38 (4)	12	10,00 (3)	62	10,42 (3)
+	197	72,96 (22)	136	64,76 (19)	60	50,00 (15)	393	62,57 (19)
Ukupno	270	100	210	100	120	100	600	100

T-test-om uparenih uzoraka ispitana je značajnost razlike u postignućima iz geografije, biologije i istorije kod učenika V razreda i prikazana u Tabeli 2. Utvrđena je statistički značajna razlika u prosečnom broju poena između sve tri oblasti.

Tabela 2 – Poređenje prosečnih postignuća učenika V razreda na testu znanja iz PD

		Razlika srednjih vrednosti	SD	t	df	P
Pair 1	KTG V – KTB V	6,46	16,60	2,13	29	0,042
Pair 2	KTG V – KTI V	22,41	25,72	4,77	29	0,000
Pair 3	KTB V – KTI V	15,95	24,22	3,61	29	0,001

Legenda: KTG V – Kriterijumski test, podoblast PD - geografija, V razred; KTB V – Kriterijumski test, podoblast PD - biologija, V razred; KTI V – Kriterijumski test, podoblast PD - istorija, V razred

Tabela 3 daje prikaz najboljih i najlošijih prosečnih postignuća učenika V razreda u okviru svih oblasti testa znanja iz prirode i društva. U oblasti geografije, peti zadatak ima najnižu vrednost aritmetičke sredine i zahteva pravilno definisanje tekućih i stajaćih voda, leda i oblaka povezivanjem sa tačnim odgovorom zanemarujući ostale ponuđene. Najbolje urađen zadatak iz geografije je osmi zadatak. Zahtev ovog zadatka se odnosi na uočavanje slika predmeta koji mogu da izazovu opasnost u kući. U oblasti biologije najlošije urađen zadatak je zahtevao opredeljivanje za tačan odgovor koji je definisao karakteristike zeljastih biljaka. To je zadatak 5. Najbolje urađen, šesti zadatak, podrazumevao je razlikovanje slika divljih životinja, od mnogih drugih datih u navedenoj formi. Prvi zadatak u oblasti istorije, izdvojio se kao najteži, sa najmanje osvojenih poena. Podrazumevao je tačno određivanje trajanja jedne decenije, dok je najbolje urađen zadatak iz istorije, treći, imao za zahtev navođenje dva vesela događaja u jednoj porodici.

Tabela 3 – Najbolja i najlošija prosečna postignuća učenika V razreda u oblastima testa znanja iz PD

Oblasti	Najlošije urađen zadatak	Najbolje urađen zadatak
Geografija	5 (AS=0,87)	8 (AS=1,97)
Biologija	5 (AS=0,47)	6 (AS=1,90)
Istorija	1 (AS=0,23)	3 (AS =1,60)

DISKUSIJA

Učenici V razreda najveći procenat savladanosti pokazuju pri rešavanju zadataka iz geografije, jer je 72,96 % učenika u potpunosti usvojilo ove programske zahteve.

Navedeni procenat uspešnosti rešavanja zadataka iz geografije mogao bi da bude dovoljan dokaz da su učenici V razreda sa uspehom savladali planirane programske sadržaje u ovoj podoblasti.

Najniža postignuća u okviru sadržaja geografije, petaci postižu pri rešavanju zadatka koji zahteva definisanje tekućih i stajaćih voda, leda i oblaka, a najbolja pri izdvajanju slika predmeta koji mogu da izazovu bazične opasnosti u kući. Navedena dva sadržaja se, uistinu razlikuju po složenosti pojmova i iskustvu koje učenik V razreda nosi u vezi sa njima. Prvopomenuti sadržaji zahtevaju definisanje pojava, koje su teže usvojive deci s LIO, dok se s drugim sadržajima susreću svakodnevno, te su, kod učenika ovog školskog uzrasta, već usvojene kao imperativ.

Sadržaji geografije V razreda koncipirani su kao prošireni sadržaji iz prethodnih razreda u kojima su već obrađivane velike tematske oblasti, kao što su: živa i neživa priroda, visija, nizija, vazduh, voda, opreznosti oko nas, itd. Pretpostavljamo da je prethodna upućenost bio jedan od razloga efikasne usvojenosti programskih sadržaja V razreda u okviru geografskih tema.

Programske sadržaje biologije u potpunosti savladava 64.76 % učenika V razreda. Najniža postignuća u okviru ovih sadržaja učenici postižu pri definisanju zeljastih biljaka, dok su najbolji rezultati evidentirani na zadatku izdvajanja slika divljih životinja, u prisustvu distraktora. Kao i kod sadržaja geografije i na ovom primeru uočavamo poteškoću definisanja pojma prisutnu kod dece s LIO. Divlje životinje su sadržaji obrađivani više puta u prethodnim nivoima edukacije, te predstavljaju opštu poznanicu za učenike s LIO V razreda. Uvođenje novih pojmova, kao što su zeljaste i drvenaste biljke i razlike u poje-

dinim ekosistemima detektuju se kao manje kvalitetno usvojeni sadržaji. Biološki sadržaji V razreda podrazumevaju analizu više pojmova koji se sintetišu i formiraju nove, kao što su vodeni i kopneni ekosistemi. Poteškoće u analitičko-sintetičkim sposobnostima kod dece s LIO navedene su u literaturi kao otežavajuće u savladavanju akademskih veština (Japundža-Milisavljević i Đurić-Zdravković, 2010).

Najmanji procenat usvojenosti sadržaja registrovan je pri rešavanju zadataka iz istorije. Učenici V razreda postižu najmanji broj poena pri određivanju trajanja jedne decenije, dok najviše tačnih odgovora daju pri zadacima koji obuhvataju oblike prosocijalnog ponašanja u porodici i zahtevaju navode dva vesela porodična događaja, kao i načine ponašanja tokom njih. Na ovom primeru uočava se da deci socijalno bliži sadržaji oslikavaju bolju usvojenost, dok apstrakcije, poput decenije izazivaju nerazumevanje.

Pretpostavljamo da lošija usvojenost u podoblasti istorije proističe iz razloga apstrakcije sadržaja, čije usvajanje podrazumeva dograđenost funkcionalnih sposobnosti, kao npr. orijentacija u vremenu i prostoru, koja je nižeg kvaliteta kod učenika s LIO (Japundža-Milisavljević, 2003a; Japundža-Milisavljević, 2003b). Takođe, istorijski sadržaji nisu u okruženju dece s LIO, te ne mogu biti fundamentalno objašnjeni perceptivnim sredstvima, kao što je to slučaj sa nekim sadržajima biologije, ili geografije.

Posmatrajući ukupnu savladanost programskih sadržaja u okviru nastavnog predmeta Priroda i društvo za V razred, uočeno je da nešto više od polovine ispitanika savladava program u potpunosti (62,57 %). Ovaj procenat, svakako, nije daleko od navedenog, potrebnog za potvrđivanje saglasnosti programskih zahteva sa mentalnim potencijalom učenika s LIO. Ipak, niži je od propisanog koji potvrđuje navedenu usklađenost.

Mišljenja smo da bi trebalo iskoristiti strukturu usvojenosti programskih sadržaja u okviru nastavnog predmeta Priroda i društvo dobijenu u rezultatima ovog istraživanja u kreiranju individualnih obrazovnih programa u inkluzivnoj školi, kao reper o realnom opsegu savladivih sadržaja iz ove oblasti kod učenika s LIO starijeg školskog uzrasta.

UMESTO ZAKLJUČKA

U literaturi, u davanju smernica za poboljšavanje usvojenosti sadržaja prirode i društva kod učenika s LIO, naglašava se značaj kreiranja zadataka u skladu sa interesovanjima, potom angažovanja učenika u procesima koji će im omogućiti da postavljaju pitanja, prikupljaju dokaze i crtaju zaključke aktivnosti, zatim realizacije programa na terenu u lokalnoj sredini i primene strukturisane igre pri obradi i vežbanju sadržaja (Westwood, 2007). Ovakvi pristupi olakšavaju kooperativno učenje i pomažu učenicima da razviju radoznalost i odgovornost prema okruženju (Mićanović, 2005; NCCA, 2007). Za uspešno savladavanje sadržaja iz oblasti prirode i društva neophodno je da se vrši povezivanje nastavnih sadržaja sa realnim životom i da se učenicima s LIO nudi izazov istraživanja i proučavanja prirode koja ih okružuje (Boras, 2009; Japundža-Milisavljević i Đurić-Zdravković, 2010).

LITERATURA

1. Boras, M. (2009). Suvremeni pristupi nastavi prirode i društva. *Život i škola, LV* (21), 40-49.
2. Ćordić, A., Bojanin, S. (1992). *Opšta defektološka dijagnostika*. Beograd: ZUNS.
3. Golubović-Ilić, I. (2007). Efekti primene zadataka različitog nivoa složenosti u nastavi prirode i društva. *Pedagogija, 62* (4), 633-643.
4. Japundža-Milisavljević, M. (2003a). Doživljaj prostora i uspeh u nastavi prirode i društva dece s lakom mentalnom retardacijom. *Istraživanja u defektologiji, (2)*, 109-116.
5. Japundža-Milisavljević, M. (2003b). Vremenska orijentacija dece s lakom mentalnom retardacijom školskog uzrasta. *Beogradska defektološka škola, (1-2)*, 159-163.
6. Japundža-Milisavljević, M., Đurić-Zdravković, A. (2010). Neki činioci postignuća u oblasti prirode i društva kod dece sa lakom intelektualnom ometenošću. *Inovacije u nastavi, 23* (3), 16-22.
7. Maćešić-Petrović, D. (2006). *Nastava i saznajne specifičnosti dece s lakom mentalnom retardacijom*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
8. Mićanović, M. (2005). Savremena obrada geografskih sadržaja. *Pedagoška stvarnost, 51* (1-2), 49-56.

9. National Council for Curriculum and Assessment (NCCA) (2007). *Guidelines for Teachers of Students with General Learning Disabilities*. Retrieved October 17, 2012. from the National Council for Curriculum and Assessment website -
10. http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/Inclusion/Special_Educational_Needs/Download_Special_Educational_Needs_Guidelines/Guidelines_for_teachers_of_students_with_general_learning_disabilities.html
11. Westwood, P. (2007). *Commonsense Methods for Children with Special Educational Needs (5th edn)*. London: Routledge Falmer.

MASTERING THE CONTENT OF NATURE AND SOCIETY SUBJECT IN STUDENTS WITH MILD INTELLECTUAL DISABILITY

Aleksandra Đurić-Zdravković, Mirjana Japundža-Milisavljević
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

Summary

The aim of this research is to determine the level of mastering the content of Nature and Society school subject.

The research sample consists of thirty students of both genders. The selection criteria included: students IQ between 51 and 69, age between 12 and 12.11, the fifth grade of primary school, and absence of neurological, psychiatric, expressed emotional and multiple disorders.

Criterion Test of Knowledge for Nature and Society for the 5th grade was used in this research. History, geography and biology are the subcategories of this subject which were also examined.

Fifth grade students show the highest percentage of mastering the content in geography, then biology, while they show the lowest percentage of mastering the content in solving history tasks. Somewhat more than half of the examinees completely master fifth grade curriculum (62.57 %).

Key words: mild intellectual disability, geography, biology, history